

профессора М. А. Вкут. – Саратов: Изд-во ГОУ ВПО «Саратовская академия права», 2003. – С. 84-85).

Таким чином, походження дитини встановлюється судом з урахуванням усіх обставин. При цьому можуть застосовуватися будь-які засоби доказування, що передбачені ч. 2. ст.57 ЦПК України, а саме: пояснення сторін, третіх осіб, їх представників, допитаних як свідків, показання свідків, письмові докази, речові докази, зокрема звуко– і відеозаписи, висновки експерта.

Варто відзначити, що найбільш дискусійним питанням є проблема судових експертиз як доказів у справах про визнання батьківства. Так, Л.Є. Гузь вважає, що основним доказом визнання батьківства буде висновок судово-генетичної експертизи (Гузь Л.Є. Захист прав та інтересів дітей (правовий аспект) / Л.Є. Гузь. – Х. : Фактор, 2011. – С. 61). Однак, необхідно зазначити, що судово експертиза є лише одним із доказів, що підтверджує походження дитини від конкретної особи або спростовує це. Відповідно до ст. 212 ЦПК України жоден доказ не має для суду наперед установленого значення, він оцінює докази в їх сукупності, а результати оцінки відображає у рішенні з наведенням мотивів їх прийняття чи відхилення. Дане правило застосовується і до висновку експерта, у тому числі і до висновку судово-генетичної експертизи.

Якщо відповідач у такій справі ухиляється від участі у проведенні судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи, суд вправі постановити ухвалу про його примусовий привід керуючись ч. 2 ст.146 ЦПК України.

Отже, при визнанні батьківства в судовому порядку суду слід враховувати всі обставини і застосовувати будь-які засоби доказування, в тому числі і висновки експертів, для підтвердження походження дитини від конкретної особи.

Некlesa Ю. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу, кандидат юридичних наук*

ПРАВОВА ПРИРОДА ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується широким застосуванням та використанням нових засобів та способів зберігання та передачі інформації. Так, на заміну звичайних переговорів приходять листування за допомогою електронної пошти, глобальний характер мережі Інтернет забезпечує маже миттєве поширення інформації серед широкого кола користувачів, а товари можуть бути придбані не виходячи з дому. Нові інформаційні технології поступово проникають і у сферу здійснення правосуддя. Проте процес цей проходить дуже повільно, що ж стосується його нормативного підкріплення, то тут ситуація складається ще трагіч-

ніше. Зокрема, перелік допустимих засобів доказування із прийняттям у 2004 році нового Цивільного процесуального кодексу України фактично не розширився, якщо не вважати більш детальну диференціацію речових доказів (звук— і відеозаписи, магнітні, електронні та інші носії інформації), яка, проте, виявилася не зовсім обґрунтованою.

Як відзначається, новизна проблем доказування виникає з новизни засобів інформації – таким чином, ці проблеми по суті є фактичними і можуть бути вирішені відносно прямим застосуванням існуючих принципів способом, схожим до того, коли вони застосовуються до інших згенерованих комп'ютером доказів і до більш традиційних речових доказів (Ворожит С. П. *Электронные средства доказывания в гражданском и арбитражном процессе: Автореферат дис. К.ю.н.: 12.00.15 / С. П. Ворожит. – СПб., 2011. – С. 4*). Таким чином, ефективне використання в процесі електронних засобів доказування можливе за умови правильного віднесення їх до того чи іншого виду засобів доказування, передбачених чинним законом.

Проте вирішення цього завдання ускладнюється нечітким регулюванням у цивільному процесуальному законодавстві питань про письмові та речові докази. У науковій літературі додатково зазначають, що суд отримує відомості про обставини справи із змісту письмових доказів, а стосовно речових доказів зазначають, що такі відомості суд отримує із самого факту їх наявності, їх місця знаходження, їх форми та інших ознак (Тертишников Р. В. *Доказування ы докази в судочинстві України: наук. практ. Посібник / Р. В. Тертишников. – Харків: ФІНН, 2009. – С. 88*). Тому спірним є віднесення цивільним процесуальним законодавством до речових доказів магнітних, електронних та інших носіїв інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, які мають значення для справи. Крім того, письмові докази також мають матеріальну, предметну основу: їх зміст викладається на «предметах матеріального світу» (Тертишников В. *Докази як інструмент судового доказування у цивільному судочинстві / В. Тертишников // Право України. – 2011. № 10. – С. 77-88*).

Зовсім інший підхід застосований у кримінальному процесуальному законодавстві. Відповідно до ст. 99 Кримінального процесуального кодексу України документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. До документів, за умови наявності в них зазначених відомостей, можуть належати також матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні).

Ще в іншому ракурсі розглядаються документи в Законі України «Про інформацію» Відповідно до ст. 1 цього Закону під документом розуміється матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі. При цьому ін-

формація у Законі визначена як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Таке ж визначення інформації міститься у Цивільному кодексі України. Таким чином, ці законодавчі акти розмежовують документи (як матеріальні носії) та електронні носії інформації.

Виходячи з такої неоднозначності законодавчого підходу, ряд авторів пропонують магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини справи, в тому числі й інформацію, отриману з Інтернету, що розглядається в суді, виділити як самостійний засіб доказування. У процесуальній літературі та судовій практиці Росії також простежується тенденція до розширення такого переліку. Так, О. Т. Боннер пропонує вважати інформацію з Інтернету специфічними речовими доказами (Боннер А. Т. Доказательное значение информации, полученной из Интернета// Закон. – № 12. С. 85-98).

Такі висновки є дещо сумнівними зважаючи на те, що названими авторами електронні засоби доказування виділяються в окремий вид за ознакою особливостей носія інформації, яким виступає електронне джерело інформації. Проте сама інформація сприймається учасниками процесу та суддею за допомогою тих елементів, які доступні для їхнього сприйняття, тобто письмових знаків, усних слів, візуальних образів тощо. Таким чином, особливістю електронних засобів доказування є не те, яким чином ця інформація сприймається, а те, що для перетворення цієї інформації у вигляд, доступний для сприйняття, необхідні спеціальні технічні пристрої.

Тому вірною видається точка зору, що виділити електронні засоби доказування в самостійну категорію в межах прийнятої в процесуальному законі класифікації засобів доказування не видається можливим, оскільки буде порушене головне правило класифікації – єдність підстави (Тертишников В. Докази як інструмент судового доказування у цивільному судочинстві / В. Тертишников//Право України. – 2011. № 10. С.14). Особливістю електронних пристроїв є те, що вони можуть містити доказову інформацію найрізноманітнішої форми. Це можуть бути як письмові знаки, звукозапис, відеозображення тощо.

Проте слід враховувати, що електронний засіб доказування може бути віднесений не лише до письмових документів, а й до звуко– чи відеозаписів, якщо доказова інформація передається шляхом аудіальних чи візуальних символів та образів. В даному випадку, виходячи з положень чинного цивільного процесуального законодавства, слід вести мову про електронні засоби доказування як речові докази, оскільки саме до них ст. 57 ЦПК України відносить звуко– і відеозаписи. Такий підхід, проте, викликає заперечення, знову ж таки виходячи з того, що підставою такої класифікації є не форма передачі інформації, а її носії. Видається, що доцільним є запозичення досвіду Російської Федерації, відповідно до законодавства якої аудіо– та відеозаписи виділені як самостійні види засобів

доказування. Підставою для цього стала поява не лише нового носія, а перш за все поява нової форми сприйняття і дослідження інформації, що передається ним.

Левківський Б. К.

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
Національної академії правових наук України,
старший науковий співробітник відділу проблем приватного права,
кандидат юридичних наук*

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ
СТОРИН НА СТАДІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ**

Відповідно до чинного нині Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК), цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін (ст. 10 ЦПК). Зазначена норма закріплює, право кожної зі сторін на рівні можливості щодо подання доказів та доведення перед судом їх переконливості, а також обов'язок суду сприяти у з'ясуванні обставин справи.

У ЦПК закріплено диспозитивний підхід щодо часу подачі доказів, це підтверджує аналіз норм ЦПК, які чітко встановлюють, що сторони зобов'язані подати свої докази суду до або під час попереднього судового засідання у справі, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться, – до початку розгляду справи по суті (ч. 1 ст. 131 ЦПК). Однак, з урахуванням ч. 2 ст. 131 ЦПК, подача доказів можлива і на інших стадіях, але не пізніше ніж до винесення судом ухвали визначеної ч. 3 ст. 192 ЦПК. Подання доказів на стадії судових дебатів прямо заборонено ч. 8 ст. 193 ЦПК.

Таким чином, сторони можуть подавати свої докази до переходу до судових дебатів, за умови якщо вони доведуть, що подання цих доказів на попередніх стадіях було не можливо в наслідок обставин, які суд визнав поважними. Так, головним елементом, який відкриває можливість для подання доказів на інших стадіях, до переходу до судових дебатів, є визнання судом тих обставин, на які посилається сторона, яка намагається долучити докази до матеріалів справи, поважними та обґрунтованими.

Принцип змагальності сторін зокрема передбачає, що доказ наданий однією стороною може бути спростований іншою стороною, яка в залежності від обставин може просити суд сприяти у з'ясуванні обставин справи, у порядку визначеному ст. 133 ЦПК, просити суд забезпечити докази, шляхом їх витребування, якими спростовується поданий іншою стороною доказ.

Так, якщо на стадії дослідження доказів, суд, визнавши обставини неподання доказів на інших стадіях поважними, задовольнить клопотання сторони про долучення до матеріалів справи заявлених нею доказів,